

Арцём Кавалеўскі

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

ПАЭТЫЧНЫ ТВОР ЯК КАНСТРУКТ АЎТАРСКАЙ ПЕРСАНІФІКАЦЫІ І ЧЫТАЦКАГА ЎСПРЫМАННЯ

Тлумачэнне паэтычнага твора на думку некаторых даследчыкаў з’яўляецца сярэдняй, прамежкавай галіной літаратуразнаўства і літаратурнай крытыкі, якая не супадае наўпрост з фармальна-тэарэтычным вывучэннем паэтычнага тэксту як сістэмы. Інтэрпрэтацыя ў нашым разуменні – паняцце больш шырокае, яно цесна звязана, у першую чаргу, са спасціжэннем зместу твора, у аснове якога ляжыць той змест, які аб’ектыўна прысутнічае ў паэтычнай структуры. Гэты сэнс суб’ектыўна ўкладзены ў твор паэтам і суб’ектыўна ўспрыняты, адаптаваны чытачом. Кожны кампанент складана арганізаванай слоўна-мастацкай аўтарскай сістэмы ў рэшце рэшт разлічаны на чытацкае ўспрыманне вобразнай сістэмы (нават калі ўявіць практычную адсутнасць чытача як асноўнага рэцыпіента, то яго месца абавязкова зойме сам аўтар, аднак у дадзеным выпадку інтэрпрэтацыя страчвае сваю актуальнасць, бо не выходзіць за межы аўтарскай аперацыі).

Тэарэтычная думка (літаратуразнаўства, крытыка, лінгвістыка) парушае гэта адзінства, расчляняючы твор і робячы акцэнт на розных аб’ектах даследавання, што вядзе да стварэння розных шляхоў іх спасціжэння. Сёння прыходзіцца канстатаваць, што літаратуразнаўства мінулага стагоддзя мела супярэчлівыя тэндэнцыі; з аднаго боку, былі здзейснены спробы вывучэння тэксту як такога па-за сувяззю з аўтарам і рэцыпіентамі, з іншага ж боку – досыць грунтоўна была распрацавана канцэпцыя сумеснай творчасці чытача і аўтара (прапанаваная Патабнэй) як адной з асноўных катэгорый эстэтычнага быцця мастацкага твора. Згодна з новай дактрынай даследчык паэтычнага тэксту праводзіць над ім шэраг аперацый, ён прапускае твор праз сябе, пераасэнсоўвае яго і інтэрпрэтуе, абапіраючыся на сацыяльную, культурную (духоўную ў шырокім сэнсе) парадыгму, дасведчанасць і вопыт. Праблема разумення і інтэрпрэтацыі мастацкага тэксту цесна звязаная з пошукам крытэрыяў ягонай агульнай эстэтычнай арганізацыі ў кантэксце светапогляду, індывідуальнага стылю ці стылю ўсёй літаратурнай плыні, філасофскага напрамку, прыхільнікам якіх з’яўляецца аўтар.

Аналіз паэтычнага тэксту прадугледжвае паглыбленае вывучэнне асобных элементаў мастацкай мовы (формы твора), асабліва тых, якія

наглядна дэманструюць эстэтычную спецыфіку паэтычнага тэксту. У актыў сучаснага літаратурнаўства можна, напрыклад, уключыць комплексны падыход да мастацкага тропу, які заключаецца ў яго разуменні як сістэмы. Праз мастацкі троп выяўляецца кантэкст паэтычнага твора. Пры аналізе тропу асабліва ўвага павінна надавацца яго паэтычнай каштоўнасці, якая рэгулюецца ўнутранымі законамі стварэння тропу ў дадзенай канкрэтнай мове і ў дадзеным канкрэтным творы. Структура тропу можа заставацца той жа самай, але пры змяненні, напрыклад, стылістычнага значэння і кантэксту значэнне тропу, як і яго ідэнаэмацыянальны эфект, могуць змяніцца. Нездарма А. Патабня называў кожны троп мастацкім творам у мініяцюры: у тропе адлюстроўваюцца агульныя законы мастацкага цэлага, а характар ужывання тропу ў заўсёды сведчыць пра індывідуальны аўтарскі стыль, мастацкую манеру напісання, у тропе выяўляецца ў сканцэнтраваным выглядзе тып вобразнага мыслення аўтара. Прычым справа не ў колькасці тропу – кожны пісьменнік, кожны паэт адрозніваецца як характарам тропу, так і актыўнасцю іх ужывання, – а ў іх сэнсава-эстэтычнай якасці, у тым, наколькі глыбока і трапна яны дапамагаюць раскрыццю мастацкай задумы аўтара, стварэнню цэласнай карціны паэтычнага твора, вобразнай аб’ёмнасці. Вобразная завершанасць, цэласнасць мастацкага твора ствараецца пры дапамозе арганічнага комплекснага спалучэння як вобразных сродкаў (тропы), так і «бязвобразных» слоў, шляхам прамога называння прадметаў і з’яў рэчаіснасці. Слова ў сістэме мастацкага твора выступае ў комплексе яго асаблівасцей – значэння, гучання, марфалагічнай аформленасці і сінтаксічна-рытмічнай арганізацыі. Асаблівае значэнне для стварэння мастацкай вобразнасці мае сама канструкцыя мовы, структура сказаў, адносіны паміж словамі, іх своеасаблівае граматычная аформленасць. Вобразная сіла трапнай дэкладнай дэталі, прамой намінацыі «бязвобразнага» слова ў многім залежыць ад іх сінтаксічнага, шырэі – рытмічнага афармлення ў структуры мастацкага тэксту. Гэта найбольш выразна адчуваецца ў пазэі, якая характарызуецца асаблівай упарадкаванасцю, раўнавагай, сіметрыяй розных адзінак. Паралелізмы, паўторы, разнастайна арганізаваныя сістэмы супастаўленняў і проціпастаўленняў – антытэзы, градацыі і іншыя структурна-граматычныя прыёмы дапамагаюць паэту вылучыць пэўнае слова, дэталі, падкрэсліць яго, сканцэнтраваць на ім увагу чытача.

Важным момантам комплекснага аналізу паэтычнага тэксту з’яўляецца адзін з асноўных яго аспектаў – стылістычны аналіз, паз-

бягаючы якога даследчык спрашчае даследаванне аўтарскай паэтычнай сістэмы. Стылістыка мастацкага тэксту вывучае слоўна-стылістычныя структуры, якія выкарыстоўваюцца для выражэння пэўнага зместу. Для таго каб разуменне паэтычнага тэксту было поўным і глыбокім, выкарыстоўваюцца такія прыёмы стылістычнага аналізу, якія дазваляюць разглядаць твор у адзінстве яго фармальных і змястоўных элементаў. Стылістычны аналіз у якасці сваіх мэтаў дапускае вылучэнне аднаго з бакоў твора – формы альбо зместу, але, тым не менш, у выніку імкнення да разгляду гэтых катэгорый у дыялектычным адзінстве. Змест мастацкага тэксту не існуе па-за стыліявымі формамі яго выражэння, а цэласнасць, адзінства твора вызначаецца фактарамі як змястоўнага, так і фармальнага ўзроўняў. Канчатковаю мэтаю стылістычнага аналізу з'яўляецца вызначэнне характару афармлення зместу, а таксама выяўленне эстэтычна значных структурна-стылістычных асаблівасцей мастацкага твора, таму прыёмы аналізу павінны накіроўвацца не столькі на моўныя факты, колькі на спосабы іх узаемадзеяння, арганізацыі. У гэтым выпадку ўвага акцэнтуюцца на структурных прынцыпах мастацкага тэксту, на моўных прыёмах як асноўных форматворчых канструктах. У якасці асноўнай і неабходнай перадумовы стылістычнага аналізу выступае лінгвістычны аналіз мастацкага тэксту, нягледзячы на тое, што ён няпоўна характарызуе ўласна мастацкую структуру тэксту, якая ствараецца за кошт спецыфічнай арганізацыі моўных сродкаў. На аснове лінгвістычнай характарыстыкі моўных сродкаў выяўляецца пэўны стылістычны прыём, вызначаецца і ацэньваецца роля кожнага моўнага элемента, які ў спалучэнні з іншымі элементамі ўдзельнічае ў стварэнні гэтага прыёму, а таксама структуры мастацкага тэксту ў цэлым. У гэтым рэалізуецца структурна-стылістычны метада аналізу мастацкага тэксту.

Владимир Капцев

Белорусский государственный университет

СТРАТЕГИЯ СОЗДАНИЯ МЕДИАМИФА (на примере Е. Евтушенко)

За последние полвека имидж писателя приобретает концептуальные черты. При этом всесторонний медиамиф основан на обоюдном интересе: СМИ видят в писателе медийную персону, писатель, в свою очередь, использует СМИ для самопрезентации. Личность Евгения Евтушенко – это попытка не только реализовать свой творческий потенциал через